MINTAQA AHOLISI BANDLIGI VA DAROMADLARINI OSHIRISHDA TURIZM XIZMATLARINING TA'SIRI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)

Uzaqov Jamshid Norboyevich
Axborot texnologiyalari va menejment universiteti i.f.f.d., (PhD), dotsent
jamshiduzokov0660@gmail.com
Xasanova Sofiya Komoliddinovna
sofiyakhasanova777@gmail.com
Axborot texnologiyalari va menejment universiteti stajyor o'qituvchisi

Annotatsiya. Tezisda turizm xizmatlarining Qashqadaryo viloyati aholisi bandligi va daromadlariga ta'siri multiplikator yondashuvi asosida o'rganilgan. Yirik turizm loyihalarida bir ish o'rniga to'g'ri keladigan investitsiya hajmi qiyosiy baholanib, mahallaga asoslangan turizm modelining bandlikni ta'minlashdagi ustunligi asoslangan hamda aholi daromadlarini oshirishga qaratilgan takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: mintaqa iqtisodiyoti, turizm xizmatlari, bandlik, aholi daromadlari, multiplikator samara, mehmon uylari, turizm mahallasi, Qashqadaryo viloyati.

Kirish. Turizm mehnat sig'imi yuqori bo'lgan tarmoq bo'lib, uning mintaqa iqtisodiyotiga ta'siri faqat sayyohlar sarflagan mablag' bilan cheklanmaydi. B.Archer ishlab chiqqan turizm multiplikatori konsepsiyasiga ko'ra, sayyoh xarajati hududda bevosita (mehmonxona, ovqatlanish), bilvosita (yetkazib beruvchi tarmoqlar) va induksiyalangan (ish haqi hisobidan iste'mol) daromadlarni vujudga keltiradi [3]. Aholisi 2026-yil 1-yanvar holatiga 3,7 mln kishini tashkil etgan [4] va iqtisodiyoti asosan sanoat hamda qishloq xo'jaligiga tayangan Qashqadaryo viloyati uchun turizm bandlik tarkibini diversifikatsiyalashning muhim manbai hisoblanadi.

Viloyatda so'nggi yillarda aholi farovonligi ko'rsatkichlari sezilarli yaxshilangan ya'ni, o'tgan 2017–2025-yillarda aholi jon boshiga yalpi hududiy mahsulot 3,2 barobar o'sib, 26,9 mln so'mga yetgan, ishsizlik darajasi 4,9 foizgacha, kambag'allik darajasi esa 6,5 foizgacha pasaygan [5]. 2025-yilda yalpi hududiy mahsulot 6,8 foizga o'sgan bo'lsa, bozor xizmatlari hajmi 13,6 foizga oshgan [4]. Xizmatlar sohasining iqtisodiyotga nisbatan ikki barobar tez o'sishi turizm va unga turdosh tarmoqlar mintaqa o'sishining yetakchi omiliga aylanayotganini ko'rsatadi. Mamlakat miqyosida ham 2025-yilda xalqaro tashriflar soni qariyb 11 mln ga, turizmdan olingan daromad esa 4,4 mlrd AQSh dollaridan oshgan [6].

Turizmning bandlikka ta'sirini viloyatdagi yirik loyihalar misolida ham baholashimiz mumkin. Shahrisabz tumanidagi uchta turizm mahallasida 450 mln dollarlik investitsiya hisobiga 5 mingta doimiy ish o'rni yaratilishi va Shahrisabzda yiliga qo'shimcha 500 mlrd so'm tushum olinishi kutilmoqda [7]. Miraki turizm markazida esa 400 mln dollarlik loyihalar natijasida 1700 ta doimiy ish o'rni ochilishi belgilangan [8]. Bir ish o'rniga to'g'ri keladigan investitsiya hajmi quyidagicha aniqlanadi:

$$E = I / N$$

bu yerda **I** — loyiha investitsiyalari hajmi, **N** — yaratilishi rejalashtirilgan doimiy ish o'rinlari soni. Hisob-kitoblarga ko'ra, rasmiy manbalarda e'lon qilingan rejaviy ko'rsatkichlar asosida bu ko'rsatkich turizm mahallalarida 90 ming dollarni, kurort tipidagi Miraki markazida esa qariyb 235 ming dollarni tashkil etadi. Fikrimizcha, bu farq mahallaga asoslangan modelning aholi xonadonlari,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

mehmon uylari va kichik xizmat ko‘rsatish subyektlariga tayanishi bilan izohlanadi: u bir xil investitsiya hajmida taxminan 2,6 barobar ko‘p ish o‘rni yaratish imkonini beradi.

Bu xulosani joylashtirish bazasining tarkibi ham tasdiqlaydi: viloyatda 48 ta mehmonxona bilan bir qatorda 194 ta mehmon uyi va 16 ta xostel faoliyat ko‘rsatmoqda [9]. Mehmon uylarining mehmonxonalardan to‘rt barobar ko‘pligi turizm daromadining sezilarli qismi bevosita oilalar daromadiga aylanishini anglatadi. Shu bilan birga, turoperatorlik faoliyati zaif bo‘lib qolmoqda: 2024-yilda viloyatda atigi 9 ta turistik firma faoliyat yuritgan, ularning soni 2023-yilga nisbatan 8 taga kamaygan, xizmat ko‘rsatilgan 8,6 ming kishining 86,0 foizi esa Kitob tumaniga to‘g‘ri kelgan [10]. Mahalliy turoperatorlarning yetishmasligi sayyohlik paketlaridan olinadigan daromadning bir qismi viloyatdan tashqarida qolishi ehtimolini oshiradi.

Xulosa va takliflar. Turizm xizmatlari Qashqadaryo viloyatida bandlik va aholi daromadlarini oshirishning samarali vositasiga aylanmoqda, ayniqsa mahallaga asoslangan model kam investitsiya bilan ko‘p ish o‘rni yaratish imkonini bermoqda. Ushbu ta’sirni kuchaytirish uchun:

“turizm mahallasi” maqomidagi hududlarda mehmon uylari va oilaviy tadbirkorlikni imtiyozli kreditlash ko‘lamini kengaytirish;

viloyatda mahalliy turoperatorlar sonini ko‘paytirish;

Ko‘kdaladagi Chiyal bozori asosidagi gastronomik turizm [11] hamda Shahrisabzning “Jahon hunarmandlar shahri” maqomi [12] imkoniyatlaridan foydalanib, hunarmandchilik va milliy taomlar ishlab chiqarishni turistik zanjirga bog‘lash;

turizmning viloyat bandligi va daromadlaridagi ulushini aniq o‘lchash uchun hududiy turizm statistikasini takomillashtirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2025–2026-yillarda sayyohlar oqimini keskin ko‘paytirish va turistik xizmatlar ko‘lamini jadal kengaytirish orqali turizmning iqtisodiyotdagi o‘rni va ahamiyatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2025-yil 15-maydagi PF-87-son Farmoni. https://lex.uz/docs/-7531559
2. Turistik xizmatlar ko‘lami jadal kengaytiriladi // Advice.uz, 20.05.2025. https://advice.uz/uz/news/2012
3. Archer B.H. The value of multipliers and their policy implications // Tourism Management. – 1982. – Vol. 3, No. 4. – P. 236–241.
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Hududlar statistikasi: Qashqadaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy holati raqamlarda (2025-yil). URL: https://stat.uz
5. Qashqadaryo viloyatini rivojlantirish bo‘yicha ustuvor vazifalar muhokama qilindi // President.uz, 11.03.2026. https://president.uz/uz/lists/view/9005
6. “Travel Tomorrow”: O‘zbekiston 2026-yilda 12 million xorijiy mehmonni qabul qilishni rejalashtirmoqda // Dunyo.info, 23.02.2026. URL: https://dunyo.info/turizm/travel-tomorrow-uzbekistan-nacelen-prinyat-v-2026-godu-12-millionov
7. Shahrisabz aeroportida fuqaro aviatsiyasi yo‘lga qo‘yiladi // Kun.uz, 25.10.2023. https://kun.uz/news/2023/10/25/shahrisabz-aeroportida-fuqaro-aviatsiyasi-yolga-qoyiladi
8. Miraki xalqaro turizm markazi mehmonlarni chorlaydi // Yuz.uz. https://yuz.uz/kz/news/miraki-xalqaro-turizm-markazi-mehmonlarni-chorlaydi
9. Qashqadaryoda 17 ta yirik turistik obyekt sayyohlarni qabul qilmoqda // Yuz.uz. https://yuz.uz/oz/news/qashqadaryoda-17-ta-yirik-turistik-obekt-sayyohlarni-qabul-qilmoqda

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

10. Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi. Qashqadaryo viloyatida turizm va dam olishning rivojlanishi (2024-yil uchun). Press-reliz, 23.07.2025. https://www.qashstat.uz/uploads/press24/Turizm-Yan-Dek-2025.pdf
11. Qashqadaryo viloyatini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha imkoniyatlar ko'rsatib o'tildi // President.uz, 20.06.2025. https://president.uz/uz/lists/view/8247
12. Qashqadaryo viloyati hokimining Mustaqillikning 35 yilligi munosabati bilan bayram tabrigi // Gov.uz, 31.08.2026. https://gov.uz/uz/qashqadaryo/news/view/212622

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.